

'טועמיה – חיים'

לחיות עם הזמן בשבת קודש 'מטות' תשע"ז

הרב מרדכי אלון – נערך ע"י תלמידים

חומות של נדרים – לסעודה ראשונה

בין נדרי האיפור לשבעה עשר בתמוז

הפית פראשונה, ובשנייה, ונלכדה ביתר, ונהרשה העיר. משנכנסם אב, ממעטין בשמחה.⁴

המהר"ל עומד באריכות מופלאה על פשר העשירה' הזו ועל מהותה⁵, אך אנו נבקש לעסוק דווקא בשלושת הדברים הראשונים שקרו ב"ז בתמוז – 'נשתברו הלוחות, ובטל התמיד והבקעה העיר'. מעניין לראות את סדר הדברים המופיעים כאן - האירוע הראשון, 'נשתברו הלוחות' עוסק בשנה הראשונה ליציאת בני ישראל מצרים. ארבעים יום לאחר שמשה עולה להר סיני, בשבעה עשר בתמוז, הוא בושש לבוא ועם ישראל חוטאים בעגל. האירוע השני המובא במשנה הוא מחורבן בית ראשון על ידי הבבלים. בט' בתמוז נכנסים הבבלים לתוך העיר אך עבודת הקרבנות בבית המקדש ממשיכה 'לתקתק' ולהתקיים. רק ב"ז בתמוז בטל מלהיקרב קרבן התמיד ופוסקת העבודה. האירוע השלישי קשור לחורבן הבית השני, בימי הרומאים. הרומאים, בהנהגת טיטוס, מצליחים לבקוע את חומות ירושלים, ושלושה שבועות יעברו עד שהם יצליחו להגיע אל בית המקדש ולהעלותו באש. כלומר, גם בבית הראשון וגם בבית השני מהווה ב"ז בתמוז 'מיצר' שיא שממנו מתחילים ימים שהם 'בין המיצרים'.

מה פשר המושג הזה - 'מיצרים'? מדוע דווקא האירועים הללו, יותר מאירועים קשים נוספים במאורעות עמנו מגדירים את הימים הללו כמיצרים, מה הוצר בהם?

השבירה שיוצרת מיצר

שבירת הלוחות זהו האירוע הראשון מבחינה כרונולוגית. בכל תענית ציבור אנחנו קוראים על השבירה הזו ועל התיקון בכתיבת הלוחות השניים, אך ב"ז בתמוז הפרשה הזו רלוונטית עוד יותר, כי זה בדיוק עניינו של היום. כשריד משה רבנו מההר עם הלוחות הראשונים, היה צריך לקרות דבר אחד - הוא היה לוקח אותנו ומכניס אותנו מיד, יחד עם הלוחות הללו, שנפסלו ונכתבו ע"י הקב"ה, לארץ ישראל והיינו בונים בו בית תפילה לכל העמים. יום ב"ז בתמוז נועד להיות היום שבו העולם כולו יוצא ממיצרינו. הגאולה השלמה.

פירושו העמוק של המושג 'מיצר' הוא מקום צר וחשוך כל כך, שבגלל הצרות והחושך שבו אתה כלוא בו, עד שאתה לא מצליח לראות את האור האלוקי שבאמת מופיע בו. זה לא

פרשת מטות סמוכה ונראית בכל שנה ושנה ל"ז בתמוז, המיצר הפותח את ימי בין המיצרים. עיונינו בפרשה יהיו שזורים בעיון בתוכנם של הימים הללו, אשר אנו מייחלים כי יתהפכו כבר לששון ולשמחה במהרה בימינו. בשנים קשלונו, בהן נדחים ב"ז בתמוז ותשעה באב מפני השבת, נהגו גדולי הרבנים לומר שכיוון שממילא נדחה הצום ביום אחד - ימשיך וידחה ולא יהיה עוד, בעז"ה.

בין נדרים לבין המיצרים

פרשת מטות פותחת עדיין ב'הפסקה' הארוכה שבין הציווי 'צרו את המדינים' שנאמר בפרשת פנחס' לבין הביצוע שלו שיחל רק ב'שני' של פרשתנו עם תחילת המלחמה במדינים. נושאה של 'ראשון', החלק האחרון בהפסקה הארוכה, עוסק בימי נדרים -

איש כי ידר נדר ל-ה' או השבע שבועה לאמר אפר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה.²

רש"י מסביר לנו כי המושג נדר פירושו התחייבות איסורית שאדם מביא על עצמו:

האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפילו נשבע שיאכל נבילות אני קורא עליו 'ככל היוצא מפיו יעשה'?? תלמוד לומר 'לאסור איסר' - לאסור את המתיר ולא להתיר את האסור.³

כלומר, הנודר - איש או אישה - מבקש להוסיף לעצמו איסור מעבר למה שאסרה עליו התורה. מנין נובע הצורך הזה? התורה ממשיכה ומפרטת בפירוט רב כיצד ניתן להפר נדר או להתירו, פירוט רב כל כך עד שנוצר הרושם כאילו הייתה מעדיפה התורה אילו לא היה הנדר נידר כלל. נניח לרגע לשאלה הזו, המהווה הכנה אחרונה לקראת המלחמה במדין, ונחזור אליה מתוך לימוד ימי המיצרים שלנו.

עיצומו של יום

חז"ל במסכת תענית אומרים כך:

המישה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז והמישה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, ובטל התמיד והבקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל. בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא, ופנסו לארץ, והרב

¹ במדבר, כ"ה, ו"ז.

² שם, ל', ג'.

³ רש"י, שם.

⁴ משנה תענית, ד', ו'.

⁵ ר' נצח ישראל, פרק ח' באריכות

היא להבין ולהפנים שכאשר הקב"ה מוריד אותי למטה אל החושך ואל המקומות הנמוכים ביותר זה לא בא כדי להפיל אותי למטה ח"ו ולהשאיר אותי שם, אלא כדי שמהמיצר הזה אני אגלה שעתיד להופיע אור גדול. משבירת הלוחות הראשונים ייוולד יום כיפור ותתחדש בעולם סליחה וטהרה. זהו הפשט של סוף הפסוק שאומר הנביא זכריה:

וְהָאֵמֶת וְהַשְׁלֹמִים אֶהְיֶה⁹

מדוע האמת והשלום קשורים לכאן? זהו הפירוש: התהליך שהימים הללו יתהפכו ויחזרו להיות ימי ששון ושמחה יהיה דווקא דרך העולם הנמוך שלנו, שבו האמת נעדרת והשלום חסר. זה תפקידנו – לאהוב את השלום ואת האמת ולגלות בעולם הזה את ההעלם שבו.

הכל מותרים לך?

האיש הנודר המתואר בתחילת פרשתנו אכן יודע שהתורה אסרה עליו דברים רבים, אבל מנגד היא גם התירה לו עולם ומלואו. הוא מכיר את העולם הזה כל כך טוב, ויודע לאיזה העלם ומיצר הוא יורד פעם אחר פעם. הוא רוצה להתקדש ולהתעלות - להיות חקוק בלוחות, לא כתוב. הוא רוצה לעלות מן המיצר, ולכן הוא אוסר על עצמו את המותר. הוא מבקש להוסיף נדר ועוד נדר, ניתוק ועוד ניתוק עד שהאלוקות תיחקק בו.

התורה מבקשת מהחכם ללמד את הנודר הצדיק הזה, שחשב שכדי שהדברים יהיו חקוקים חייבים לאסור עוד ועוד, שהתיקון הגדול הוא דווקא בידיעה שהמיצר יכול להתהפך, שהכתב עתיד לחזור ולהיות שוב חקוק מבלי שיהיה צורך לאסור ולידור, כי יהיה אפשר ליהנות בלי ליפול. מבין המיצרים תופיע גאולה ו'הכל יהיו מותרים לך, הכל שרויים לך'.

ורק עוד מילה אחת לסיום, על שבירת החומות של י"ז בתמוז. אמרנו שאנחנו מחכים שכל הגלות והחורבן יתהפכו. בתשעה באב זה ברור - אם נחרב בו הבית הרי שאנו מצפים שייבנה בו ביהמ"ק במהרה בימינו. אולם איך הופכים את י"ז בתמוז? ביום זה הרי נשברו החומות, אך ההיפוך, שהן תיבננה, מנוגד לבנות זכריה עצמו שאומר לנו כי באחרית הימים – "פרזות תשב ירושלים"¹⁰.

חשבתי לומר שההיפוך של י"ז בתמוז הוא בדיוק מה שדיברנו עליו. הרומאים פרצו את חומות העיר מבחוץ כלפי פנים וגילו שלעומת החומות שהיו בינינו, החומה של העיר הייתה רק 'כסף קטן'. איי, איזה חומות שיש בינינו.. ההיפוך של המיצר הזה יהיה כאשר נפרוץ את החומות בינינו - מבפנים החוצה. רק כשהחומות האלה יובקעו, נוכל לבנות בית תפילה לכל העמים וללמד את העולם איך מביאים גאולה מבין המיצרים.

שאתה לא נמצא בעולם, אתה נמצא בעולם לגמרי, אבל במיצר, אתה חסום מהאור האלוקי. הכל סגור. העולם, כשמו, הוא היעלם, וברירת המחדל שלו היא חיים בתוך מיצר החסום מהאור האלוקי. מן המיצר צריך לקרוא י-ה בקול גדול ולראות איך חרך של אור נכנס פנימה. אילו הייתי מצליח לפרוץ את המיצרים האישיים – לא רק בימי בין המיצרים אלא תמיד – היה העולם מגיע לגאולה.

האם יש ימים שבו היה העולם בעל פוטנציאל גדול יותר לצאת ממיצרו כמו שני הימים הללו – י"ז בתמוז ותשעה באב? הרי זה בדיוק מה שקרה גם בתשעה באב, שנה וכמה חודשים לאחר המיצר הראשון. קיבלנו הזדמנות שניה. משה רבנו שולח מרגלים לארץ, לא כי הוא לא בטוח אם אנו מסוגלים להיכנס, אלא כדי שנגיע בעצמנו לרצון הזה, שהגוף ירצה והשכל ירצה ונאחד את רצוננו עם רצון ה' בארץ ה'. ושוב חולפים ארבעים יום - ממש כמו ארבעים הימים שלפני השבירה הראשונה - והנה חוזרים המרגלים מתור הארץ כשהעולם כולו מחכה שניכנס כולנו, אם רק נרצה, בהנהגת משה רבנו לארץ והאור האלוקי יופיע במלואו לעיני כל העולם. אך במקום זאת – 'אפס כי עז העם היושב בארץ'. הבכיה בלילה ההוא הופכת לבכיה לדורות, ושוב הפוטנציאל למיצר.

י"ז בתמוז ותשעה באב – האור הגדול שנעלם

זה גוואלד. אלו הם שני הימים שבהם העולם נועד היה לצאת ממיצרו. אתם יודעים יש רק הבדל אחד בין הלוחות הראשונים ללוחות השניים – בעוד שהראשונים היו 'מכתב א-להים, חרות על הלוחות', השניים היו מעשה ידי בשר ודם, והאותיות היו כתובות עליהם, לא חקוקות. האותיות הכתובות – דבוקות ככל שיהיו – הן עדיין נפרדות מהאבן עליה הן כתובות. יש כאן שתי ישויות נפרדות: כתב ולוחות. לעומת זאת, האותיות החקוקות הן ישות אחת עם האבן שהן חקוקות בתוכה - ישות אחת. בעברית אחרת: לוחות ראשונים מגלים שהאלוקות ואני זה דבר אחד, בלי אפשרות להיפרד. הם מבקשים ליצור עולם שהאור האלוקי בו אחד, איננו מוצר (לשון מיצר) ואיננו מוסתר. שהגוף המשול לאבן והנשמה האלוקית המשולה לאותיות הן אחד. הלוחות השניים הם לוחות של עולם שבו יש שניים שאכן מבקשים כל הזמן להתחבר, אך עדיין יש בו גם פירוד גדול. אני מבקש לכתוב את האלוקות בעולם, אך יש מה שלפעמים מוחק אותה, חלילה.

החורבן של שני ימי מיצרים אלו הוא לא רק טכני ופיזי – אלא מהחלום על היציאה מהמיצרים. הנביא זכריה מתנבא -

כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צֹמֵ הַרְבִּיעִי וְצֹמֵ הַחֲמִישִׁי וְצֹמֵ הַשְּׁבִיעִי וְצֹמֵ הָעֲשִׂירִי יְהִי־לְבֵית יְהוָה לְשִׂשׁוֹן וְלְשִׂמְחָה וְלִמְעֵדִים טוֹבִים.⁸

זו איננה קלישאה - זו חזרה למקור ולכוונה הראשונה של הימים האלו. כי זוהי משמעותו של 'מיצר' – לא סתם קושי, אלא התרוקנות אדירה של פוטנציאל. עבודת הימים הללו

⁶ במדבר, י"ג,

⁷ שמות, ל"ב, ט"ז.

⁸ זכריה, ח', י"ט.

⁹ שם, שם.

¹⁰ שם, ב', ח' ועיי' ברש"י

למען יחלצון יריריך – למעודה שניה

נשק הניצחון במלחמת מדין – אז והיום

המלחמה האחרונה

'שני' של פרשת מטות עוסק, סוף סוף, במלחמת מדין. זו איננה סתם עוד מלחמה, אלא זוהי 'המלחמה האחרונה'. שירים רבים נכתבו על 'המלחמה האחרונה' שעוד לא הייתה, אך זוהי באמת המלחמה האחרונה - מלחמתו האחרונה של משה רבנו:

נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַפְּדִינִים אֲחֵר תִּקְרָא אֵל עַמִּיךָ.¹¹

זוהי גם המלחמה האחרונה של עם ישראל לפני כניסתו לארץ. מיד לאחר מכן יתחילו חלק מהשבטים להתיישב בעבר הירדן המזרחי, יגיעו דברי הסיכום של משה רבנו בספר דברים ולאחריהם ניכנס לארץ.

מלחמה זו שונה בהיבטים רבים מכל מלחמה אחרת בתורה, ועל חלק מהיבטים אלו כבר הרחבנו בעבר. הפעם אני מבקש לעיין בשתי נקודות מיוחדות במלחמה הזו, הנוגעות דווקא ל'כוח האדם' המשתתף בה. ברוב המלחמות בתורה איננו יודעים מי בדיוק היו הלוחמים ומאיזה שבט הם הגיעו. כך, למשל, במלחמתנו הראשונה:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בְּעַמְלֹק...¹²

לא מפורש בשום מקום מי הם אותם אנשים שבחר יהושע למלחמה. גם במלחמת המתוארות בסוף פרשת חקת, התורה איננה חושפת את זהות הלוחמים. לעומת זאת, במלחמת מדין המתוארת בפרשתנו, הסד"כ כתוב בפירושו:

אֶלֶף לַמִּזְבֵּחַ אֶלֶף לַמִּזְבֵּחַ לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחֵהוּ לְצִבְיָא.¹³

מכל שבט מגויסים אלף לוחמים לצבא ובסך הכל שנים עשר אלף חיילים. אגב, בכלל לא משנה כאן מהו גדלו של השבט - רק בפרשה הקודמת נערך מפקד כללי בעם, אבל מסתבר שהוא לא רלוונטי לעניין מלחמה זו - שבט שמעון המונה כעשרים ושנים אלף איש ושבט יהודה המונה למעלה משבעים וחמישה אלף איש - שניהם מגייסים את אותה מכסת 'אלף הלוחמים'. אך זהו רק החידוש הראשון. החידוש השני הוא אף גדול יותר, וממנו נגיע לתורף לימודנו -

כהן ורמטכ"ל?

הציווי שנאמר למשה הוא 'אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל'. ורש"י מדייק במקום:

לרבות שבט לוי.¹⁴

פלא פלאות! זו המלחמה האחת והיחידה שאפילו שבט לוי, ש-ה' הוא נחלתו¹⁵, שותף שווה במלחמה. בדרך כלל הם

אסורים לצאת למלחמה, כיוון שהם אחראים על עבודת הקודש והמקדש. ואילו כאן - לא רק שבני לוי יוצאים למלחמה ככל השבטים, תראו מי מונה להיות ה'רמטכ"ל' של המלחמה הזו:

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמִּזְבֵּחַ לְצִבְיָא אֲתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לְצִבְיָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְהַצְעָרוֹת הַתְּרוּעָה בְיָדוֹ.¹⁶

למלחמת מדין יוצאים אלף חיילים מכל שבט, כשבראש כולם עומד פנחס הכהן עם כלי הקודש בידו. רש"י מסביר לנו את מהות המינוי המיוחד הזה:

ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר? אמר הקדוש ברוך הוא: מי שהתחיל במוצוה, שהרג כזבי בת צור - יגמור.¹⁷

פנחס הוא ה-מומחה לענייני מלחמה במדין. המלחמה תמשיך להתנהל בצורה המופלאה ביותר, הניצחון יהיה מוחץ, את חמשת מלכי מדין ובמרכזם את צור, אביה של כזבי, יהרגו 'על חלליהם' ואת בלעם בן בעור יהרגו 'ב'חרב'. המלחמה הזו איננה מתחילה 'משום מקום' - היא המשך ישיר של פרשיות בלק ופנחס והיא משמשת כסגירת המעגל למלחמה שנפתחה באותה קריאה של בלק לבלעם. הפרשה תמשיך ותתאר כיצד נלקח השלל, כיצד הוא מחולק, כיצד נטהרים וכיצד מטהרים.

מהו סודה של המלחמה הזו, שהלויים עומדים בראשה, ומהי הרלוונטיות שלה גם לימינו שלנו?

'החלצו מאתכם' - ותוכלו לנצח!

למען האמת, המלחמה הזו כלל לא נקראת בשם 'מלחמה' - היא נקראת 'נקמה'. כך בפי ה':

נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַפְּדִינִים...

וכך בפי משה:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם אַנְשִׁים לְצִבְיָא וַיְהִי עַל מִדְּוָן לִתֵּת נִקְמַת ה' בְּמִדְוָן.¹⁸

הקב"ה קורא למלחמה הזו 'נקמת בני ישראל' ומשה קורא לה - נקמת ה'. אין כאן שני דברים שונים, אלא אחד - נקמת ה' היא גם נקמת ישראל. ייחודה של המלחמה הזו מול מלחמות קודמות הוא אחד - בכל המלחמות האחרות יצאנו או על מנת להגן על עצמנו ממתקפה (עמלק, הכנעני) או כדי לכבוש את ארץ שבעת העממים כדי שנוכל להתנחל בה (עוג, סיחון), אך הפעם, איש לא הולך לנחול נחלה במדין ואין לנו שום עניין בכיבושה. המלחמה הזו היא אך ורק על דבר אחד - נקמת ה'.

¹⁵ דברים, "ח, ב'.

¹⁶ שם, שם, ו'.

¹⁷ שם, ברש"י.

¹⁸ שם, שם, ג'.

¹¹ במדבר, ל"א, ב'.

¹² שמות "ז, ט.

¹³ במדבר, ל"א, ד'.

¹⁴ שם, ברש"י.

...אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם.

המדינים התערבו 'סתם', בלי שום סיבה אסטרטגית מדינית. **בנות מדין, ובראשן כזבי בת צור, הן הרעיון בעצמו, הן התפיסה ה'בלעמית' בתמצית – לפגוע בנשמה היהודית.** לכן זו המשימה האחרונה שמושה עוד חייב לתת לנו בה את כחו, ולא יהושע. הרי לכאורה יהושע הוא 'הרמטכ"ל האולטימטיבי', עוד מזמן המלחמה הראשונה שלנו, בעמלק, לפני כארבעים שנה. רק בפרשה הקודמת התבשרנו כולנו שיהושע יחליף את משה לאחר מותו וילחם בשלושים ואחד מלכי כנען - אך במלחמה הזו יהושע לא מופיע כלל. 'בלי המלחמה הזו, משה רבנו', אומר לו הקב"ה, 'עדיין לא השלמת את תפקידך בעולם'.

רק משה **ברוחו**, ופנחס עם כל שבט לוי **במנהיגותו**, יובילו את המלחמה הזו - כדי להוכיח באופן חד משמעי שהמלחמה הזו היא מלחמה על הרוח, והיא איננה דומה לכל המלחמות האחרות.

במלחמה הזו בפעור, על מהות הכי פנימית ובסיסית שלנו, אז והיום, נפגוש את המדיינים בעצמם, את בנות מדין, והרצון לנקמה אישית יבער, אך זאת נדע – כדי לנצח במלחמה הזאת אנו צריכים להיחלץ מאתנו, להיטהר מכל טיפת אגו של נקמה אישית ורק כשנפנים שזו איננה מלחמה אישית אלא נקמת ה' נוכל לנצח. את זה משה רבנו חייב ללמד אותנו רגע לפני שניכנס לארץ. רגע לפני שנילחם עשרות מלחמות נחילת הארץ, נלמד מהי המלחמה שהיא המקור, היא השורש לכל המלחמות וכיצד רק מתוך ניצחון בה נוכל לבוא ולנצח על מלאכת בית ה', בארץ ה', בימים ההם ובזמן הזה.

זוהי מלחמה על ה', על בני ישראל, על המהות האחת – הנשמה היהודית. במלחמה הזו אף מתחדש מושג מופלא:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הַחֲלֹצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא.

זוהי הפעם הראשונה שמופיע המושג 'חלוצים' השגור כל כך בפנינו. אגב, גם בהמשך הפרשה, בדו-שיח שיתקיים בין בני גד ובני ראובן למשה, יבקשו השבטים משה:

נִחַנּוּ נַעֲבֹר חֲלֹצִים לְפָנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן.¹⁹

החלוציות המלחמתית שתופיע בארץ ישראל מתחדשת כבר בחלוציות של מלחמת מדין. איננו דואגים ממלכי ארץ כנען, זה 'קטן עלינו' בישראלית מדוברת. אנו חוששים מדבר אחר לגמרי. ראשוני החסידים²⁰ הסבירו את המושג הזה באופן נפלא כל כך: 'החלצו מאתכם' - **החלצו והשתחררו מכל פניה אישית ומכל מחסום**, עד שתהיו אחד לגמרי עם ה'. החלצו, השילו מכם כל טיפת אגו, עד שתבינו שנקמתכם היא נקמת ה'. וכשתיחלצו מאתכם – רק אז תוכלו להיות חלוצים ולנצח כל מלחמה.

שורש המלחמות

המלחמה הזו היא מלחמת 'ראש בראש' בין שני גנרלים. פנחס הכהן מכאן, ולהבדיל אלף אלפי הבדלות – בלעם בן בעור מכאן. ב'פורום בלעם' חברים חמשת נסיכי מדין. המרכזי שבהם הוא צור, הוא בלק²¹, נסיך מדין ש'הושאל' למלוך על מואב. צור-בלק הוא זה שמסביר לנו שהנושא הוא לא בנות מואב, אלא בנות מדין. הרי לכאורה מי שהחטיאו את ישראל היו **דווקא בנות מואב**:

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיְהִל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב.²²

אם כן, מדוע מלחמתנו היא במדין דווקא?

...שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה, שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם...²³

כלומר, בעוד שלמואב הייתה עוד איזושהי סיבה הגיונית לצאת למערכה נגד ישראל, ואפשר היה בדוחק להבין גם 'מלחמה' מזהמת כזאת של בנות מואב מתוך פחד, הרי שאצל מדין –

²² במדבר, כ"ה, א'.
²³ רש"י על במדבר, ל"א, ב'.

¹⁹ שם, ל"ב, ל"ב.
²⁰ קדושת הלוי לר' לוי יצחק מברדיטשב, על אתר.
²¹ עי' מדרש רבה, תנחומא, תרגום ירושלמי ואף ברש"י.

כי אם ברוחי, אמר ה' – למסורה שלישיית

למסור ולהתמסר

המלחמה במדין נגמרה בניצחון אדיר. שנים עשר אלף חלוצי הצבא, אלף למטה בראשות פנחס הכהן בן אלעזר, הרגו כל זכר בחרב, הרגו את חמשת מלכי מדין ואחרון אחרון 'חביב' – 'את בלעם בן בעור הרגו בחרב'²⁴. הם חוזרים מהמלחמה עטורי ניצחון, אך קבלת הפנים שהם זוכים לה, המתוארת בפתחת 'שלישי' של פרשתנו, איך לומר - צוננת ואולי נכון יותר לומר 'קוצפת' –

וַיִּקְצַף מוֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחַיִל שְׂרֵי הָאֲלֹפִים וְשְׂרֵי הַפְּאֹת הַבָּאִים מִצִּבְיָה הַמִּלְחָמָה.²⁵

על מה יצא הקצף?

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מוֹשֶׁה הֲחַיִּיתֶם כֹּל נֶקֶדְהוּ?²⁶

'לא הבנתם בכלל את המלחמה!'; אומר להם משה, 'שבי זה לא מספיק, צריך להרוג את כל הנשעים שהחטיאו אותנו, הרי הן השורש לכל הקרב!'. בנקודה הזו מגלה לנו משה את ה'סוד' שכבר דיברנו בו רבות, אך כאן הוא נאמר באופן מפורש לראשונה –

הֲנָן הַנְּהָה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלִעָם לְמַסֵּר מַעַל בְּ-ה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וְתַתִּי הַפְּגָפָה בְּעַדְתָּ ה'.²⁷

בלעם הוא המוח שמאחורי כל מלחמת הרוחות הזו. ומה היה דברו? - 'למסור מעל בה' על דבר פעור'. ביטוי מעניין מאד. מעניין עוד יותר הופעת ביטוי זה ביחס להתגייסות החלוצים למלחמה, אשר נקראה אף היא בשם 'מסירה':

וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֹפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּף לַפְּטָה שָׁנַיִם עֶשְׂרִי אֶלְפֵי חֲלוּצֵי צָבָא.²⁸

בלעם ביקש למסור מעל, ואנחנו התמסרנו לנקמת ה', היא נקמת בני ישראל. משה מסיים ומנחה את אנשי המלחמה להרוג כל אישה שהחטיאה את עם ישראל ולהחיות רק את ה'טף בנשים'. רק אותן ניתן להחיות, וכדברי ה'אור החיים' הקדוש – לגייה, ללמד אותן תורה, כדי שיגדלו ויהיו הצדיקות הגדולות ביותר. זה מדהים – רק לאחר כל הסיפורים של כזבי בת צור, של פנחס, של ההכנות למלחמה, המלחמה עצמה, רק אחרי כל אלה מספרת לנו התורה בפירוש שבלעם הוא זה שהוביל הכל. נדמה לי שהתורה מבקשת לומר לנו שבבלעם חייבים לפתוח ובבלעם חייבים לסגור. ועד שלא 'נסגור את החשבון' עם בלעם, של אז ושל היום, לא נגיע לנקודה.

'כל המונות שבעולם'

דווקא כאן, כאשר מגלה לנו משה לחיילים צבא ישראל שהכל היה 'דבר בלעם', מספר לנו רש"י כיצד שכנע בלעם את בלק להירתם לתכנית:

אמר להם, אפילו אתם מכניסים כל המונות (ס"א האומות) שבעולם אין אתם יכולין להם, שמא מרוכים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור?²⁹ בואו ואשיאכם עצה, אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו', כדאיתא בחלק (סנהדרין קי) ובספרי.²⁹

העיקרון ברור, אך הרבי מליובאוויטש זיע"א שואל כאן שאלה דייקנית, לכאורה צדדית, אך התשובה אליה מאירה את הפרשה כולה באור מופלא. הרבי שואל כך:

כיצד מבטא שש מאות רכב בחור – מספר שאינו כה גדול לכאורה את ריבויים המופלג של המצרים³⁰

אם בלעם רוצה לשכנע את בלק בהיגיון כמותי – מדוע הוא מביא כדוגמא 'שש מאות רכב בחור' דווקא? זה מה שישכנע את בלק שאין לו שום סיכוי נגד ישראל בלחימה קונבנציונאלית? שש מאות מרכבות זה לא מספר כזה גדול. ובכלל, הרי שש מאות רכב הבחור הללו הם רק השרידים של השרידים, אלו שנותרו מכל מכות מצרים, אלו שלקח פרעה אל ההתאבדות האחרונה בים סוף. אם רוצה בלעם להמחיש לבלק עוצמות של 'המונות' כדברי רש"י, האם לא היה יותר מתאים למצוא איזשהו מספר מרשים יותר, משהו בסגנון - 'האימפריה המצרית כולה בתקופת השיא'?

זו השאלה, ומתוך התשובה המופלאה של הרבי נבוא 'לסגור חשבון' עם בלעם בפעם האחרונה.

שש מאות 'יראי שמים'

אתם יודעים, בשביל שש מאות רכב בחור צריכים סוסים שיירתמו לאותן מרכבות וישאו אותן. ומניין היו למצרים סוסים לרדוף? הרי כל החיות מתו במכת הדב, והמעטים ששרדו אותה – חוסלו בברד! השאלה הזו מביאה את רש"י לומר את דבריו הידועים –

וכל רכב מצרים... ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים (שמות מ. ג.) ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר וגם מקננו ילך עמנו (שם י. כו.) משל מו היו? – מהירא את דבר ה'.³¹

אין לרש"י ולנו ברירה אלא להסביר שאת סוסי ה'מלחמה' האחרונה של מצרים, אלה שבאו עם הכי הרבה 'מסירות נפש' להילחם בישראל הביאו דווקא 'היראים' את דבר ה' של מצרים. כאן נמצאת הנקודה האדירה - בלק וחבר מרעיו כבר הבינו היטב כי 'לא בחיל ולא בכח' הם ינצחו אותנו. הם מבקשים לפעול בכוחות רוחניים נגדנו. לכן הם מזמינים את בלעם, אבל גם זה לא הולך והקללות מתהפכות לברכות. או אז הם מתחילים להפעיל כוחות רוחניים אחרים, במסירות נפש, 'למסור מעל בה' – ע"י בנותיהם. בנות מדין הללו היו

²⁸ שם, שם, ה'

²⁹ רש"י על במדבר, ל"א, ט"ז.

³⁰ לק"ד י"ח עמ' 357 מובא ב"מאור שבתורה" עמ' תק"א

³¹ רש"י, שמות י"ד, ז'.

²⁴ במדבר, ל"א, ח'.

²⁵ במדבר, ל"א, י"ד.

²⁶ שם, שם, ט"ו

²⁷ שם, ט"ז.

חרב להרגו). פתח פומיה בְּמִלֵּי תַחְנוּנָיו (פתח בלעם את פיו בדברי תחנונים) וְאָמַר לְפִינְחָם אֵין תַּקְיִים ית נְפִשֵׁי מִשְׁתַּבְּעָנָא לָךְ דְּכָל יוֹמִין דְּאָנָא קָיִים לִית אָנָא מְלִטִים ית עֲמָךְ (בבקשה, קיים את נפשי, נשבע אני שלא אקלל עוד את ישראל כל ימי חיי!).

ועכשיו מגיעה תשובתו המדהימה של פנחס, שמסכמת את כל מה שדיברנו על בלעם ומלחמתו:

עָנִי וְאָמַר לִיה הֲלָא אֲנִתְּ הוּא לְבָן אַרְמָאָה (הלא אתה הוא לבן הארמי) דְּבָעִית לְמִישִׁיצִיא ית יַעֲקֹב אֲבוּנָן (שרצית לאבד את יעקב אבינו) וְנִתְתַּת (ובאת) לְמִצְרַיִם בְּגִין לְמוֹכְדָא וְרָעָא (וכדי לאבד את זרעו) וּמִן בְּתַר דְּנִפְקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיתָא בְּהוּן עֲמָלְק רְשִׁיעָא (ומאו יצאו ממצרים גרית בהם את עמלק) וְכִדּוֹן אִיתְגְּרָתָא אִיתְגְּרָא לְמִלוּט יתְהוּן וְכִינּוּן דְּחִמִּיתָא דְלָא אֲהִנּוּן עוֹבְדָךְ וְלָא קִבִּיל מִימְרָא דְיִי מִינְךָ אֲמִלִּיכַת מְלָכָא (השכרת את עצמך לקלל אותי, וכשראית שזה לא עובד ו'ה' לא מקשיב) בִּישָׂא ית בְּלָק (יעצת לבלק) לְמוֹקְמָא ית בְּנִתְיָה בְּפִרְשַׁת אֲוֶרְחָתָא לְמִטְעִיא יתְהוּן (להושיב את בתו בפרשת דרכים כדי להחטיאם) וְנִפְלוּ בְּגִין בְּן מְנַהוּן עֲשָׂרִין וְאַרְבַּעָא אֲלָפִין (ומתו בגלל זה עשרים וארבעה אלף מהם) בְּגִין בְּן לִית אֲפִשָׁר תּוּב לְמִקְיִמָא ית נְפִשָׁךְ (בגלל זה לא ניתן לקיים את נפשך) וּמִן יד שְׁלָךְ סִיפִיָּה מִן תִּנְקָא וְקַטְלִיהָ (מיד שלף את חרבו מנרתיקה והרגו).

הרעיון הוא אדיר. גם אם בלעם איננו לבן במובן הפיסי, גם אם זהו איננו אותו אדם ממש, הרי ששניהם מבטאים את אותו רעיון בעולם - זה שמבקש להרוג את יעקב ולאבד את הכל. שניכם באים בלי חרבות ובלי לכלוך, ו'רק' מבקשים לעקור את הכל. אתה לא פרעה הגוזר לגזרים את הזכרים, אתה כמו לבן שמבקש במילים לעקור את הכל מהשורש. אתה לבן כזה, שגורם לנו למסור מעל בה', לפגוע בנקודה האלוקית הפנימית שבכל אחד ואחד מאיתנו - והכל על 'טהרת הרוחניות', כמובן, בפיתוי בדיבור רוחני כביכול. מול כל הבלעמיות הזו שולף פנחס את חרבו, דווקא את חרבו, והורג את בלעם.

בלעם ולבן מתו, אבל מורשתם עוד ממשיכה עד ימינו, וכנגדם בדיוק משה רבנו קבור 'מול בית פעור'³⁴, כך שגם במותו הוא ממשיך ונותן לנו כוח לנצח במלחמה הזו.

הרשמה לקבלת "טועמיה" מדי שבוע - בכתובת:

<http://eepurl.com/bC00Hn>

ניתן למצוא מידע ושיעורים נוספים של הרב בכתובת:

www.hithabrut.org

'השגירות' של אותם כוחות רוחניים, כוחות טומאה, שדרכן התגלגלו כמעט עד לפעור.

זו הסיבה שבלעם נותן לבלק דווקא את הדוגמא של 'שש מאות רכב' הבחורים. 'נכון', הוא אומר לבלעם, 'זה לא מספר כל כך גדול של לוחמים, אבל זה מספר עצום של יראי שמים! זה מספר עצום של אנשים שמלאים כוחות רוחניים ומוסרים את הנפש כדי להרוג את עם ישראל. כלום אתה מרובה מהם?? הרי מצרים הייתה מלאה כולה בכוחות רוחניים של טומאה! חרטומים וכשפים מלאו את כולה, ועם כל מעלתם הרוחנית, לא נשאר מהם שריד ופליט, כיון שהם ניסו להילחם בכוח חרבם. אנחנו לא נחזור על הטעות הזו, בלק, אנחנו נמסור מעל בה', אנחנו נפתח חזית רוחנית 'טהורה', בלי קשקוש חרבות אחד'.

האם אנחנו מבינים את עומק העניין? המלחמה הזו באה להעמיד את עם ישראל בניסיון הכי קשה. מודל 'שש מאות רכב בחור' עומד אל מול שש מאות ריבוא של עם ישראל. אלה אסכולות רוחניות כאלה ואחרות. אלו כוחות שמושכים אותך, מזרח-רחוק ומערב קרוב, והם מבקשים להמשיך בדרכו של בלעם - לכלות אותנו, כל אחד בדרכו, לא רק במישור הצבאי-מדיני-דיפלומטי, אלא בעיקר במישור הרוחני. אני חייב להפנים שמי שיילחם בי לא יהיה דווקא עם חרב מאימת, ואולי הוא יהיה דווקא 'רא שמים' כזה, אולי אפילו 'מדריך רוחני' שמוכן למסור הכל כדי שאני לא אתמסר לה' יתברך. הם ישובו ויטענו טענה אחת - 'מה, אנחנו רוחניים פחות מכם?!'.

אז איך מחסלים את בלעם הזה, שבכל דור ודור?

'לית אפשר תוב למיקימא ית נפשך'

כשעם ישראל הורג את חמשת מלכי מדין מופיע הביטוי 'הרגו על חליהם'³². לעומת זאת, בהמשך הפסוק, בחיסולו של בלעם כתוב - 'ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב'. 'ספייש'! - דווקא את בלעם מפורש שהרגו בחרב. בתרגום יהונתן בן עוזיאל מופיע סיפור מופלא, שאם לא מבינים אותו לעומק הוא נראה כמו איזו אגדה משונה, אך בעיניים עמוקות הוא מסכם את כל מה שדיברנו. וכך מספר יהונתן בן עוזיאל³³:

יִת בְּלָעַם בַּר בְּעוֹר קָטְלוּ בְּסִיפָא. וְהוּהּ פִּיזוֹן דְּחִמָּא (שראה) בְּלָעַם הִיבָא ית פִּינְחָם בְּהִנָּא רְדִיף מִן בְּתָרִין (רודף אחריו), עֲבַד מְלִתָּא דְּקוֹסְמִין וּפְרַח בְּאִוִּיר שְׂמִינָא (אמר מילות כישוף ופרח באוויר). מִן יד אִידְכֵר פִּינְחָם שְׂמָא רַבָּא וְקַדִּישָׁא וּפְרַח בְּתָרִין וְאֶתְדִּיהָ בְּרִישִׁיהָ וְאֶתְתִּיהָ (מיד הזכיר פנחס את השם הגדול והקודש, פרח באוויר אחריו, החזיקו בראשו והורידו לארץ). שְׁלָף סִיפָא וּבָעָא לְמִקְטִלִּיהָ (שלף פנחס

³⁴ דברים, ל"ד, ו'.

³² במדבר, ל"א, ח'.

³³ תרגום יהונתן שם.